

УДК 37.015.311:373.3 (477)

А. Шегада,
завідувач лабораторії упровадження освітніх інновацій,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради
<https://orcid.org/0000-0002-6673-1928>
anshegeda@gmail.com

Т. Паламарчук,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Житомирської міської гуманітарної
гімназія № 23 ім. М. Очерета
220855@ukr.net

Вимірювання розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів в умовах Нової української школи

Анотація. У статті окреслено особливості вимірювання розвитку емоційного інтелекту, проаналізовано вплив формульованого оцінювання на розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти в початковій школі. Узагальнено напрямки розвитку основних підходів до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Уточнено поняття «емоційний інтелект», «фактор», «критерій», «вимірювання». Визначено фактори та критерії розвитку емоційного інтелекту, мотиваційної сфери дитини. Запропоновано методика вимірювання розвитку емоційного інтелекту в учнів початкової школи.

Ключові слова. Емоційний інтелект, формульоване оцінювання, моніторинг, вимірювання, фактор, критерій, вагомість, факторно-критеріальна модель.

A. Shegeda,
Head of the laboratory of educational innovations implementation,
Municipal Institution «Zhytomyr Regional In-Service
Teacher Training Institute» of Zhytomyr Regional Council
T. Palamarchuk,
Deputy Headmaster of Zhytomyr City Gymnasium № 23 named after M. Ocheret

Evaluation of development of emotional intelligence of primary school students in the conditions of the New Ukrainian School

Abstract. The article outlines the features of measuring the development of emotional intelligence, analyzes the impact of formative assessment on the development of emotional intelligence of primary school students.

The directions of development of the basic approaches of pupils' educational achievements of are generalized.

The concepts «emotional intelligence», «factor», «eriterion», «measurements» are specified.

Faktors and criteria for the development of emotional intelligence, motivational sphere of the child are determined.

A method for measuring the development of emotional intelligence of primary school students is proposed.

Keywords. Emotional intelligence, formative evaluation, monitoring, measurement, factor, criterion, weight, factor-criterion model.

Постановка проблеми. Зміни в системі оцінювання в початкових класах на основі реформи Нової української школи зумовили впровадження формувального оцінювання відповідно до законів України «Про освіту» [3] і «Про повну загальну середню освіту» [4], Державного стандарту початкової освіти [7], Концепції Нової української школи (2016), наказу МОН від 13.07.2021 року № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти» [6], головним завданням якого є простеження за індивідуальним поступом учня, або індивідуальною траєкторією розвитку дитини.

Під час формувального оцінювання можуть виникати труднощі, які викликані низьким рівнем розвитку емоційного інтелекту здобувача освіти та будуть успішно подолані тільки за умови чіткого усвідомлення цілей формувального оцінювання і філософії даного оцінювання, дотримання основних етапів і умов запровадження; коли буде виміряно ступінь розвитку емоційного інтелекту на початку навчання та прослідковано динаміку його розвитку. Важливим для ефективної реалізації формувального оцінювання та розвитку емоційного інтелекту є дотримання принципів партнерства.

Застосування методу вимірювання розвитку емоційного інтелекту дасть можливість простежити динаміку розвитку, удосконалити якість освітніх послуг.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Розвиток емоційного інтелекту досліджували: С. Л. Рубінштейн (мислення – єдність емоційного та раціонального), Едвард Торндайк (уміння ладнати з іншими людьми), Абрахам Маслоу (уміння будувати емоційну силу), Уейн Пейн (вивчення емоцій: розвиток емоційного інтелекту, самостійної інтеграції; які стосуються страху, болю і бажання), Рувен Бар-Он (поняття емоційного коефіцієнта – EQ), Пітер Саловей та Джон Меєр (сучасне розуміння емоційного інтелекту), Говард Гарднер (розвиток множинного інтелекту), Деніель Гоулман (значення емоційного інтелекту у порівнянні з IQ), Дж. Майєр, П. Саловей, Д. Карузо (модель емоційно-інтелектуальних здібностей), Д. Гоулман (модель емоційної компетентності), Р. Бар-Он (некогнітивна модель емоційного інтелекту), Д. В. Люсін (двокомпонентна модель емоційного інтелекту) та ін.

Дослідження, пов'язані з розвитком емоційного інтелекту, його впливом на життя людини, – це психологічна освіта, яка формується впродовж життя людини. Тому важливо навчитися вимірювати визначені періоди ступеня розвитку емоційного інтелекту, простежити динаміку його розвитку під впливом ряду факторів, які обумовлюють рівень та специфічні індивідуальні особливості емоційного інтелекту, управління власними емоціями, розуміння, керування емоціями інших людей тощо.

Метою статті є розроблення факторно-критеріальної моделі вимірювання розвитку емоційного інтелекту за ступенями прояву критеріїв у здобувачів освіти в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Останні наукові дослідження, присвячені розвитку емоційності та емоційному інтелекту, доводять, що розуміння власних емоцій дитиною, емоційних переживань загалом, уміння керувати емоційним станом і підпорядкуванням емоції розуму суттєво впливає на самореалізацію особистості, самоствердження в соціумі, досягнення значущих цілей. Людина повинна відчувати себе творцем власного життя і бути задоволеною всіма важливими сферами, розуміти, що її життя має сенс.

Емоційний інтелект (EQ або EI) – це група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих [8]. Даний термін популяризував Деніель Гоулман в однойменній книзі 1996 року. Він стверджував, що людина має раціональний розум, який впливає на знання, мислення тощо. Емоційний розум керує пізнанням. Якщо людина має високий рівень EQ або EI, вона, наприклад:

- вмє стримувати пориви, незважаючи на провали і невдачі;
- має здатність виробити для себе мотивацію без зовнішніх впливів;
- вмє відкладати отримання миттєвого задоволення;
- наполегливо прагне до досягнення мети;
- не дає стражданню позбавити себе можливості думати;
- контролює свій настрій;
- вмє відволікатися від неприємних думок, щоб зосередитися на головному;
- співпереживає іншим;
- сподівається і вірить в себе.

Отже, маючи високий рівень розвитку емоційного інтелекту або розвинене вміння управління емоціями, зусилля спрямовуються на зміну кількісних (інтенсивність, тривалість) чи якісних (жести вираження, лейбл ідентифікації) характеристик емоцій [10]. Емоції є соціальними конструкціями, оскільки норми та правила їх вираження чи оцінка залежать від культури та формуються у процесі соціалізації. Адже різниця між бажаним і реальним, тим, що відчувається, і демонстрованим, потреба відповідності емоцій соціальним нормам спричиняють необхідність контролювати емоції, що можливо, оскільки управляти емоціями є вмінням змінювати кількісні чи якісні характеристики емоцій – розвивати емоційний інтелект (самосвідомість, самоконтроль, соціальну чуйність, управління відносинами тощо).

Таким чином, проблема розвитку та вимірювання емоційного інтелекту, незважаючи на те, що має велику практичну значущість, на даний час залишається недостатньо дослідженою як теоретично, так і експериментально, потребує ґрунтовного наукового дослідження, яке має стати перспективою подальшого вивчення. Нове бачення освіти вимагає віднайти розумне співіснування мислення та емоцій, встановлення гармонії між людським розумом і навколишнім світом.

Проаналізувавши принципи формування емоційного інтелекту, представлені у науковій літературі, визначаємо напрями (фактори) розвитку емоційного інтелекту в учнів початкових класів, а саме:

- емоційна готовність педагога до професійної діяльності;
- пізнання власної особистості;
- навички міжособистісного спілкування;
- адаптаційні здібності емоційного інтелекту;
- управління стресовими ситуаціями;
- домінування позитивного настрою;
- розвиток інтерпретивної функції емоційного інтелекту;
- розвиток регулятивної функції емоційного інтелекту;
- спроможність конгруентності у спілкуванні;
- актуалізація та стимулювання психічних резервів в ускладнених життєвих ситуаціях.

Визначивши складові факторів – критерії, ми створимо факторно-критеріальну модель для вимірювання емоційного інтелекту.

Моніторинг, як інструмент впливу на якість, дасть можливість відстежувати тенденції розвитку, визначати причину відхилень змодельованого розвитку емоційного інтелекту [3; 4].

За кваліметричним принципом критерії необхідно конкретизувати. Використання кваліметрії («квалі» – якість, «метро» – міряю) дає можливість заміряти стан об'єкта у будь-який час [9].

Застосування кваліметрії дає можливість формалізувати якісні характеристики відповідних явищ і процесів шляхом поділу їх на простіші, визначити нормативний чи стандартний їх перебіг через систему критеріїв – показників діяльності (розвитку) об'єкта управління, що забезпечує замірювання результатів, які фіксуються лише на певний час [2: 49].

За визначенням науковців, завданням кваліметрії є комплексне оцінювання якості через сукупність показників із застосуванням відповідної математичної моделі.

Критерій – це підстава для оцінки, класифікація чогось і мірило [5].

У зведеній таблиці визначених факторів та критеріїв обчислюємо значення їх вагомості серед усіх факторів, критеріїв [1: 76]. Вагомість факторів, критеріїв визначаємо методом експертної оцінки (метод Дельфі).

Для розуміння динаміки розвитку визначаємо ступінь прояву критеріїв за наступними показниками:

- 0 – критерій фактично не виконується;
- 0,25 – критерій проявляється менше ніж на половину визначених вимог;
- 0,5 – критерій проявляється наполовину визначених вимог;
- 0,75 – критерій проявляється більше ніж на половину у відповідності до визначених вимог, але менше за відповідні вимоги;
- 1 – критерій відповідає встановленим вимогам.

Розвиток фактора емоційного інтелекту оцінюємо за формулою:

$$F_1 = m_1(V_1 K_1 + V_2 K_2 + V_3 K_3) =$$

Розвиток емоційного інтелекту визначаємо за формулою:

$$D = F_1 + F_2 + F_3 + F_4 + F_5 + F_6 + F_7 + F_8 + F_9 + F_{10} =$$

Таблиця 1

Факторно-критеріальна модель вимірювання розвитку емоційного інтелекту школярів початкових класів

№	Фактор (F)	Вагомість (m)	Критерій	Вагомість (V)	Ступінь прояву критерію					F
					0	0.25	0.5	0.75	1	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Емоційна готовність педагога до професійної діяльності	0,10	1. Використання емоційних знань з метою визначення стратегії та практики дій (конструктивний)	0,36						F1 =
			2. Можливість оперувати емоційними знаннями (стабілізуючий)	0,33						
			3. Досвід використання емоційних знань (регулятивний)	0,31						
2	Пізнання власної особистості	0,11	4. Вивчення своїх властивостей	0,21						F2 =
			5. Вивчення системи цінностей	0,20						
			6. Життєві цінності	0,19						
			7. Провідні мотиви і мотивація	0,21						
			8. Особливості процесів пізнання (відчуття, сприйняття, пам'ять, увага, мовлення)	0,19						
3	Навички міжособистісного спілкування	0,08	9. Невербальне спілкування	0,18						F3 =
			10. Публічні виступи	0,17						
			11. Вербальна комунікація	0,17						
			12. Управління конфліктами	0,16						
			13. Активне слухання	0,15						
			14. Робота в команді	0,17						
4	Адаптаційні здібності	0,08	15. Управління емоціями в стресових ситуаціях	0,34						F4 =
			16. Самоконтроль	0,33						

	емоційного інтелекту		17. Здатність викликати та підтримувати емоції в процесі діяльності	0,33						
5	Управління стресовими ситуаціями	0,12	18. Дотримання режиму харчування та фізичного виховання	0,27						F5 =
			19. Розуміння режиму пріоритетів	0,24						
			20. Вміння пояснити суперечливі вимоги	0,26						
			21. Наявність часу для відпочинку	0,23						
6	Домінування позитивного настрою	0,10	22. Прояв інтересу, оптимізму	0,25						F6 =
			23. Визнання бути умиротвореним, спокійним	0,24						
			24. Схильність довіряти, захоплюватися, радіти	0,25						
			25. Любити себе, людей і світ навколо себе	0,26						
7	Розвиток інтерпретивної функції емоційного інтелекту	0,09	26. Емоційні вирази обличчя	0,34						F7 =
			27. Інтонації голосу	0,33						
			28. Жестикуляція	0,33						
8	Розвиток регулятивної функції емоційного інтелекту	0,10	29. Стан емоційної комфортності	0,48						F8 =
			30. Адекватність зовнішнього вираження емоцій	0,52						
9	Спроможність конгруентності у спілкуванні	0,10	31. Відсутність прихованих мотивів	0,33						F9 =
			32. Відсутність конфлікту між думками, словами, вчинками	0,34						
			33. Говорить про те, що думає	0,33						
1.	Актуалізація та стимулювання психічних резервів в ускладнених життєвих ситуаціях (адаптивний)	0,11	34. Спроможність до адаптації у фізіологічному плані	0,49						F10 =
			35. Спроможність до адаптації у психологічному плані, спрямування поведінки особистості	0,51						

Результат вимірювання розвитку емоційного інтелекту, що наближений до 1, буде вказувати на вашу якісну діяльність, позитивно вплине на процес формування оцінювання.

Висновки. Моніторингове дослідження якості розвитку емоційного інтелекту, використання факторно-критеріальної моделі вимірювання критеріальних показників дасть можливість простежити за динамікою удосконалення діяльності, допоможе виявити причини відхилень від бажаних результатів.

Отже, проведення внутрішнього моніторингу, вимірювання освітніх показників є перспективним напрямком, так як дає можливість отримати інформацію про поточний стан освітньої діяльності, врахувати показники під час

створення соціально-психологічних умов саморозвитку і самореалізації здобувачів освіти, моделювати та прогнозувати розвиток компетентностей учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун». 2001. 1618 с.
2. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент в системі освіти : навч. посібник. Київ : МАУП, 1999. С. 49.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laros/show/1060-12>.
4. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
5. Єльнікова Г. В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : колективна монографія. Київ, 2009. 485 с.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти» від 13.07.2021 року № 813. URL: [https://imzo.gov.ua/2021/07/15/nakaz-mon-vid-13-07-2021-813-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-otsiniuvannia-rezul-tativ-navchannia-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity./](https://imzo.gov.ua/2021/07/15/nakaz-mon-vid-13-07-2021-813-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-otsiniuvannia-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/)
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Державних стандартів початкової освіти» від 24.07.2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/688-2019-%D0%BF>.
8. Шегеда А. Ф., Стефанович О. П. Експертна оцінка перспективного педагогічного досвіду. *Нова педагогічна думка* : наук.-метод. журнал. 2017. № 1(89).
9. URL: <https://eab.com.ua/emociinii-intelekt-deniel-goylman-korotkii-zmist-knigi>.
10. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2015/01/23-33__no-1__vol-52__2015__UKR.pdf.